

פרשת בא

(הקטעים מענייני חודש ניסן ופסח הובאו במאמרי חג הפסח)

מחודש

פניני וחידושי אור החיים הק'

באיזה אופן הביא משה את הארבה

בְּאַרְבֵּה (י, יג). **אוּלַי** שיקשור ארבה אחד במטהו. או אפשר שיזכיר שם הארבה בנטותו את ידו, לסימן כי נטית ידו הוא בשביל ארבה:

האור והחושך היו מג'ע וגי'הנוס

וְלָקַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אִוֵּר בְּמוֹשְׁבֹתָם: (י, כג). או יכוין לומר אור זה מנין מוצאו, ואמר שהוא **אור במושבותם**, וחסר תיבת **אשר** והרבה מקראות יקצרו כן. והכוונה על דרך אומרום ז"ל (שמו"ר י"ג ט) כי הרשעים מתכסים בחושך, והוא אשר כיסה המצרים הרשעים, וכנגד הצדיקים עליהם יזרח ה' ברוך הוא (ישעי' ס ט), ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה ט), ומאור מושבותם ליוה להם ה' ברוך הוא חלק אחד, והוא אומרו **אור במושבותם:**

פרעה היה מוכן למסור נפשו ולא לשלח את ישראל

וַיַּחֲזֹק יְיָ אֶת לֵב פְּרָעָה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: (י, כז). **יעיד** הכתוב כי בפעם הזאת החליט בדעתו שלילת שליחות ישראל, ולא נשאר בדעתו לחשוב מחשבות אם יחוש למכות או אם יסבול מכות הגדולות, אלא חתם הדבר, יעבור על דברי ה' הגם שיהרג:

פרעה אין לו שום כח להמית

כִּי בַיּוֹם רִאֲתָהּ פָּנָי תָּמוּת: **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֶּן דִּבְרֵת וְגו'** (י, כח-כט). **ובדרך** רמז ירצה, באומרו **בן דברת**, תשובה למה שאמר לו **ביום ראותך פני תמות**, השיבו כי אינו יכול להמית, ואין בידו אלא כח הדיבור. והוא אומרו **בן דברת** ולא **בן תעשה:**

או ירצה על זה הדרך, כבר דברת **בן** פעם אחרת, והמכוון הוא, ראה מה עלתה בידך, כאומרום ז"ל (שמו"ר א ט) בפסוק (לעיל ב טו) 'ויבקש להרוג את משה' ולא עלתה בידו. גם אמרו (ילקוט קעה) שהרג כל שועריו שהניחו למשה ליכנס, והשיבו כי אין להם שליטה עליו, ואם כן הבזוי איך מחליט לומר **ביום** וגו' **תמות**. וכנגד הענין מצד עצמו שאין אתה חפץ לראות פני, גם אני אין אני חפץ להסתכל בדמותך **לא אוסיף** וגו':

אני ולא מלאך - טעמו

אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: (י, ז). **פירוש** הגם שיש לי כמה משרתים, אף על פי כן אני בעצמי אצא בתוך מצרים, והטעם לשתי סיבות. א' לחיבת הבנים, שתהיה יציאתם על ידו בכבודו ובעצמו. ב' כי אין מלאך מבחין ההבחנה הגדולה מי הוא שנוצר מטפה ראשונה של אדם, שיקרא גם כן **בכור** הגם שהוא שני ושלישי לבטן, זולת הוא היוצר הוא הבורא ברוך הוא מכיר הטיפות שצר מי ומי הבכור:

בתוך אורה ומכיר טיפת הבכור (ב"מ טא:), גם בצמלעות מכה זו אורה ה' מנות קֶקֶשׁ לִי כֹל בְּכוֹר (להלן יג ט), ויהיה זה לזכרון כי הוא יולדו מצטון לעבד לו. ולזה כשמלאך רשע זה, הקשה ה' לבו **למען שייתי אותתי אלה** שאני כריך לעשות לאות ולמופת לטעם הנזכר, יהיו **בקרבו**, שתמלאנה אותו כוסות התרעלה גם כן לכל רשעו, וזולת טעם זה לא היה ה' משלל המערכות כשצילו לבד:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרָעָה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבָבוֹ וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׂתִי אֶתְתִּי אֱלֹה בְּקִרְבּוֹ: (שמות י, ח)

ה' דיבר במדת הרחמים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. אמר לשון אמירה רכה. גם הזכיר שם הרחמים. לא לכל המשתלח אליו, אלא לכל השליח שהזכר בסמוך **אֶל מֹשֶׁה**, כי הם דברים שישמח בהם לְדַיֵּק כִּי תִזְהַ נֶקֶם (תהלים נח יא), לזה אמר לשון אמירה והזכרת שם הרחמים, כי הם דברים הסועדים את לבו: **עוד**, לכל שלא היה ה' שולח המכה תכף ומיד עד שהיה שולח להתרות בו קודם, למר שזוע אחד ולמר ששלה שזועות (שמו"ר ט יג), וזה הוא ממדת החסד והרחמים, לזה אמר לשון אמירה וזכרון שם הרחמים: **עוד** יראה על דרך שפירשתי למעלה בפרשת וארא (ו ט), כי אפילו מדת הרחמים הסכימה בשמחה לעשות דין ולהגקם מאויב זה:

כל המכות באו להראות שליטת ה' בכל הכוחות

למען שייתי אותתי אלה בקרבו. כריך לדעת למה דקדק לומר **אותתי אלה**, שיראה שעיקר הטעם שהכביד לבו הוא לכל אותות אלה לשומם, שנראה שיש לורך בשימת אותות אלה ולא זולתם. עוד אומרו **בקרבו:**

וַיִּתְבָּאֵר על דרך אומרום ז"ל (שמו"ר יב ט) כי מעשה מצרים מעיד על האלילות כי הוא השליט והוא האדון, והאדון לכל שחפץ בישראל לקרצם לעבדו ולדבקה בו, היה חפץ להשכילם לראות ולהביט בעין הכחשת כל אמונה חוץ ממנו, ועדיין לא הראם כי הוא בורא רוח ועֶשֶׂה מְלַאכָיו רוחות (ע"פ תהלים קד ז), גם לא הראם כי הוא בורא אור וחושך. ולזה אמר **למען שייתי וגו'**, פירוש לכל שאמר אליו **כי אני הכבדתי את לבו**, יש מקום למשה לומר למה יאריך עוד הטורח ויטמך גם כן לשלל המערכות, כי יש בכל מכה שינוי סדר מערכת הבריאה, אם להראותו את כוחו יתברך אשר אמר עליו (לעיל ב ט) **מִי יְיָ**, הלא הכה מכת הבכר והראוה ה' ידו הנפלאה, ומה לורך להפך סדר הבריאה עוד, לזה אמר אליו **טעם למען שייתי אותתי אלה**, פירוש אותות שאני רואה לעשות בעולמי כדי שיכירו ישראל האלילות, עדיין נשארו מהם **אלה** להשלמת האמונה. כי בכל שזע מכות שעבדו אין בהם הכחשה למשתחוה לשמש או לירת, גם לאשר יטעה כי בורא הרוח אינו בורא העפר, והגם ששלט ה' על הארץ כמה יודע כי הוא בורא רוח, הוא היוצר אדם וכל אורה, והולך ה' להראותם במעשה הארצה כי עשה מלאכיו רוחות להביאם גם להחזירם, גם לשאת את המתים לכל ינהו מהם המצריים (שמו"ר יג ז), ובמכת חושך כי הוא יולד המאורות ושלט בהם, גם יאירת החושך וגזר עליו לשמש עבות למצרים (שם יד ט), ובמכת בכורות נודע כי הוא היוצר אורה

תכלית האותות היה רק להכניס האמונה בלב ישראל

וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֻתֶם כִּי אֲנִי יְיָ: (ו, י)

ועבדיו להשקותם כוסות לענה, מה שלא היה כן לכל גוי. וזה לך נעימות אמרי נועם ולמען תספר באזני בנך ענין זה, והסיפור מן הנמנע שיהיה הדבר תמיד בזכרוןך זולת באמצעות שתי תמיהות, האחת את אשר התעללתי במצרים הרי תמיה אחת, הגם שהיה ה' עושה להם לרות שאין בהם שדוד המערכות והטבעיות, אף על פי כן ללד רוב הכרות והמכות עשר מכות, וכל מכה הייתה של ארבע וחמש מכות, לא עשה כן לכל גוי, הגה הדבר תמוה. ותמיה זו ללד לא לכירי אינשי, ולא יספרו מעשה ה', ואמר ואת אותותי, פירוש האותות שעשה ה' תמיהה שנית, שגם בלא ענין מצרים האות מעצמו הוא דבר פלא, ובאמצעות שני פלאות תספר באזני בנך ובן בנך וגו', ותכלית המכוון בסיפור הוא וידעתם כי אני ה' ואין עוד, ותכזיבו האמונות זולת זה:

וְכֵן תִּמְאָל כַּשְׂדָּר אֲחֵנוּ ה' צְרוּךְ הוּא צָהַר סִינִי, פִּתַּח דְּבָרָיו יִתְבָּרַךְ אֲמַר (להלן כ ט) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וְזֶה לֶךְ הָאֵת הַאֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם, וְהוּא שֶׁהַקִּדִּים דְּבָרָיו כֵּן וְאֲמַר וַיִּדְעֻתֶם כִּי אֲנִי ה', כִּי יִכִּירוּ בְּזֶה בְּחוּץ הָרְאוֹת לֶדֶק הָאֲמוּנָה, מֵהַ שְׁלָל הַשִּׁיג אֲדָם מֵהָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם, צְרוּךְ אֲשֶׁר כֵּן עָשָׂה לָנוּ:

ולמען תספר וגו'. לריך לדעת לאיזה ענין הוצרך לטעם זה, ולא הספיק בטעם הראשון שה' חפץ להקים אותות אלה, כמו שפירשתי בסמוך. עוד מה הוא את אשר התעללתי במצרים, ומה הוא ואת אותותי, שנראה שהם שני דברים. עוד לריך לדעת כוונת אומרו וידעתם וגו':

אכן כוונת הכתוב הוא, כי בא ה' להודיע כי אין תכלית הכוונה בהבאת האותות בקרבן לעשות נקמה בפרעה, אלא לחזק האותות שבהם עיקר האמונה בלב ישראל. כדי שיהיה ראשם בל ישבח לנצח, כי כשהיה בקרבן של פרעה יהיה בזכרון בני ישראל לעולם ועד. והכוונה על דרך אומרים ז"ל במסכת חולין (ע"ה) דין בן פקועה, כי אם יהיו בו שני דברים המופלאים יהיה מוזכר תמיד, וכשיראו שאוכלו בלא שחיטה לא יחשדוהו כי מוזכר הוא ביניהם, כי תרי תמיהי מדכר לכירי אינשי:

והנה באמצעות הפלא שפליא ה', להודיעם כי הוא שולט ברוח ובמים ובעפר ובבעלי חיים ובאש ובאוויר וכדומה, אין זה מספיק שיזכר הדבר בתמידות לעולם לחקק האמונה, אלא באמצעות היות הפלאה שניה, כי יפליא ה' להרע את פרעה

בהעברת ה' על מצרים יצאו מהם כל הניצוצות, וממילא מתו

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְיָ כְּהִצַּתְתִּי הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: וַיָּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרִעָה חַיִּישָׁב עַל כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפִיחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִיב וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: (י"א, ה)

עוד יש לך לדעת כי כל מקור יסאף למינו וישאבנו, וזה הוא סוד בחינת ביכורי ניאולי הקדושה באמצעות נשמות ישראל ועסק תורתם. והלדיקים העלומים קדמונינו וכירו בהביטם בלדס רשע ללבר ממנו כח החיוני - שהוא בחינת הטוב - באמצעות הרליה הדקה אשר יציטו בעין החכמה, להוליח חלק הטוב ההוא, כי כשיתכוין למוח ענף הקדושה, תעשה בו נפש הלדיק כמעשה אבן השואבת ללברזל הנקראת קאלמיט"ע [מגנט] בלע"ז, שתוליאנו ממקום שנקבע קס ברליה, וה' עשה דמיונות בעולם להאמין אדם בתורת חכם:

ומעתה נמלא דעת אלהים באומרו ומת כל בכור, פירוש כי באמצעות שאני עובר בתוך מצרים, בזה ימות מעצמו כל בכור, כנתינת עין של חכמים ברשעים ועושים אותם גל של עצמות, כי באמצעות כן ילא מהם החיוניות, כמו כן הדבר הזה. שיפריד מהם באמצעות העברתו שם כל נשמות הבכורות, והבן הדברים. ואומרו כל בכור פירוש לא שתאל הנפש מהגוף ללד, אלא שגם בחינת נפש תמות, גוף ונפש של קליפת בכור מצרים. ואולי כי בזה לא נתעלס קום גלות עוד כבחינת גלות ושעבוד מצרים, כי אכל כח הקליפה העלום שהוא בחינת בכור:

וראיתי לתת טעם למה לא ילאו ישראל אלא באמצעות מכת בכורות. עוד למה ה' הכה אפילו בכור שאינו מצרי דכתיב (לקמן יב ט) בְּכוֹר הַשֶּׁבִי:

ומת כל בכור. ולא אמר והרגתי כל וגו', להיות כי ה' צרוך הוא פועל הטוב בידו, אכל פעולת הרע ילו למשרתיו עושי דברו והם יעשו, לזה לא אמר והרגתי אלא ומת, פירוש על ידי שליח, ומעשה ה' המה הזכרת הודעת הבכורות זה הוא, וזה גורם כי המשחית ישחיתנו ומת. ומזה יתגלה פירוש אומרו והפיתוי (להלן יב יב), שהוא על ידי שליח:

עוד יראה על דרך אומרים ז"ל (שבת לז) 'יהיב ביה עיניה וקטליה', גם אמרו (סס) 'נעשה גל של עצמות'. והנה דברים אלו בהשקפה ראשונה ירחקם השכל, כי איך תהיה ראיית לדיק לרעה והלא כתיב (משלי כב ט) טוב עין הוא יבךך, גם לין הרשב"י ז"ל (וזהר ח"ג רי"א) לרע עין המזיק בעינו כי הוא חלק רע:

אכן אחר ההשקפה בלדקוק אומרים יהיב עיניה, היה לו לומר ראה בו בעיניו. אלא להיות כי כל חלק רע שבעולם בהכרח כי יהיה לו דבר המעמיד כל שהוא מהחיוני שהוא בחינת הטוב, כי חלק הרע קם מיתה יש לו, ואיך יחיה ויהיה במליאות, ואין לריך לומר שיתנועע וילך כבעלי חיים, לזה בהכרח שיהיה בו חלק כל שהוא מבחינה הנקראת חיים, וזה חלק טוב. ובה תשכיל להבין מאמרם ז"ל (סו"ה כג) כי לעתיד ללד יליא הקדוש צרוך הוא לס"מ וישחטנו במעמד הלדיקים וכו', ע"כ, ודברים אלו אין להם משמעות, כי לא יולדק שחיטה למלאך, ולמה שהקדמנו תהיה הכוונה כי יסיר ממנו חלק המחייבו, ובהכרח ממנו חלק הטוב זו היא שחיטתו:

פניני וחידושי אור החיים הק'

חובת המנהיג

דְּבַרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר (יב, ג). **וּבְדֶרֶךְ דְּרֹשׁ**, צום להנהיג את ישראל בהנהגת התורה והמצוות, להודיעם חוקי ה' ותורותיו, ולהנהיגם בדרך ישרה. ולזה אמר **דְּבַרו** ואמר **לאמר**, פירוש כדי שיהיו מעולים, על דרך אומרו (ספעי ג, י) 'אמרו צדיק' וגו':

בברכת הקודש לא יחסר לעולם

וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת וְגו' (יב, ז). **או ירצה**, כי ברכת הקודש מרובה הוא, וימצא בו שיעור הצריך למנוויו, ולא ימצא המיעוט אלא בבית שהם בני חבורה, שלא יספיקו לאוכלו:

אור המצוה מציל רק לישראל

וְלֹא יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית (יב, יג). **פירוש** לסיבת משחית שיוצא להשחית בזולת, אין בו אלא בחינת טבע ההשחיתתה לכל, זולת בראות חותם שמו יתברך שהוא המצוה, יפחד וירא מגשת אליו, לזה הוא שצוה ה' להיות הדם **לאות**. ואם תאמר אם כן מצרי שהיה נחבא אל בית ישראל יהיה ניצול, תלמוד לומר **בכס** ולא במצרים, כי לא תאיר אור המצוה להצלה אלא על ישראל, דכתיב (ספעי ט, ז) 'ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה':

קודם מ"ת הוצרכו להורות המצוות בנחת

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם (יב, כא). **או** אפשר שלא אמר אלא לזקנים, והם ידברו לכל עדת ישראל. וחלוקה מצוה זו משאר מצוות התורה, כי עדיין לא נכנסו ישראל בברית, ולא הוחנכו להכנס לשמור ולעשות, ולזה היה מדבר לזקנים, והזקנים כל אחד ידבר בנחת ובדרך המתקבל לבני משפחתו, כדי שיהיו נוחים לעשות:

למצרים לא היה אור בליל הפסח

וַיִּקָּם פְּרַעֲהַ לַיְלָה (יב, ב). **ושמא** תאמר כי זרח אור בלילה דרך כלל לרעים ולטובים. לזה אמר **ויקם פרעה לילה**, כשקם הוא לקרוא למשה ולאהרן, מנע ה' מרשע אורה, והיה **לילה**, פירוש חושך, כאומרו (בבבא ש"א טז ב) 'ולחשך קרא לילה':

ממצוה לשם שמים מרויחים יותר

וַיִּי נָתַן אֶת חַן הָעָם וְגו' (יב, טו). **והנה** המשכיל על דבר יראה 'כי פועל אדם ישולם לו' (אבות ז, יא), כי לצד שישראל חבבו דבר היציאה ולא חששו להנאת ממון, הוא הדבר והוא הסיבה שהפליאו להרויח, וזכותם עומדת להם:

הצער שלא היה להם זכות לצאת קודם הזמן

וַיְהִי מִקֵּץ וְגו' (יב, מט). **עוד** צריך לדעת מה צער ירמוז בתיבת **ויהי**. ואולי כי יגיד הכתוב הצער של עכובם עד הקץ, ולא היה בהם זכות לצאת קודם הקץ:

מכת בכורות נמשך גם ביום ט"ו בניסן

וַיְהִי בְעֶצְמֵם הַיּוֹם הַזֶּה וְגו' (יב, מט). **רמז** הצער של יציאת היוצאים עמהם, שמהם סבבו רעות. או לרמוז כי לא חדלו המכות והצרות ממצרים גם **בעצם היום הזה**, וכן הוא אומר (בבבבא ז, ט) 'ומצרים מקברים' וגו', 'ובני ישראל יוצאים ביד רמה' (להלן יד ח):

ואולי כי הטעם הוא ללמד שמאנו שקרא ה' לישראל (לעיל ד כב) **כְּנִי כְכֹלִי**, וכבר הודיענו רבותינו ז"ל (זהר ח"ב רסג, וראה חגיגה טו.) כי כל מה שצרכה ה' במדת הטוב גם זה לעומת זה עשה האלהים בצחינת הרע, וכל צחינה וצחינה שיש בקדושה יש כנגדה בקליפה, והקליפה מתאמלת ומתחזקת לאחוז בה. ולזה כנגד צחינת הבכורה שקדושה, היתה צחינת בכורה שקליפה אוחזת ותוקפת בה לכל שלה, עד אשר הרג ה' כל עם הבכורה שקליפת מצרים, בין של מצרים בין של האומות שהיו עם, דכתיב (לקמן יב כט) **עַד כְּכֹר הַשָּׁצִי, וּבְכֹר הַשְּׂפָחָה וּבְכֹר הַבְּהֵמָה**, וגם בכור ישראל קדש אותם ה' כאומרו (בבבבא ז ח יז) **כָּל כְּכֹר וְגו' הַקְּדָשְׁתִּי אִתְּם לִי**, כדי שלא תשאר בכורה זולת של קודש אשר הקדיש ה', ולזה מת אפילו **בכור בהמה**, וכיון שנתקדש עם זה, נפל ענף הרע שהיה מחזיק בכור הקדושה. ולזה תכף יאלו בני ישראל, והגם שמאנו שיאלו ורדפו אחריהם, תשבו שעדיין יש בהם כח לאחוז בהם, ולא ולמד מה עלתה בידם, לא נותר צָהָק עַד אֶחָד (להלן יד כח):

בעשיית מצוה מביאים השראת השכינה

דְּבַרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשְׂרֵי הַיְהוָה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂהָ לְבַיִת אָבֶת שָׂהָ לְבַיִת: (יב, ג)

ויקחו להם וגו'. קשה למה אמר ו' בתחלת ענינו. ואולי כי רמז לדברים הגאומרים בדברי משה לישראל דכתיב (פס' כא) **מִשְׁכְּנו וַיִּקְחוּ וְגו'** ואמרו רבותינו ז"ל (סמו"ר טו ז) **מִשְׁכְּנו וְיִכְסוּ מַעֲבֹדָה זֶה וְגו'**, ודבר זה לא נאמר בדברי ה' והנה מדברי משה נשמע כי כן נאמר לו בנבואה, והוא אומרו **ויקחו בתוספת ו' רמז שקדם דיבור, ומה הוא, משכו שאמר משה:**

עוד יראה להיות שאמר **בעשור**, יכול לקח בעשור ישחט לא לקח בעשור לא יקח זי"א זי"ב זי"ג, תלמוד לומר **ויקחו** לרבות אחר כך. ובמכילתא (כ"ח) למדו דין זה של לקיחה זי"א זי"ב זי"ג מדין קל וחומר, ודבר הבא בקל וחומר אם נמלא לו רמז בכחוב נסכים לומר כי לזה נתכוון:

עוד ירמוז בדקדוק **עוד** תיבת **להם**. עוד אומרו תיבת **איש**, שלא היה כריך לומר לאלו ויקחו **שה** לביית וגו'. אכן יראה על דרך אומרים ז"ל (תנחומא תרומה ג) **צפוסוק** (להלן כה ז) **וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה**, וזה לשונו: 'אמר הקדוש ברוך הוא קחו אותי עמכם'. והוא אומרו כאן, ללמד כי זו מצוה ראשונה, הודיעם השגת המצוה, כי **בעשור** **ישרה עליו ה' שכינתו**, בכור (דברים כח ז) **וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יָסַ יְיָ נִקְרָא עֲלֵיךָ, גַם אֲמָרוּ (תיקון כ"ח) וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יָסַ יְיָ הוֹי"ה חַי בְּא"ת ז"ש וחצי בפשוט. והוא אומרו **ויקחו להם איש**, פירוש על דרך אומרים ז"ל (סוטה מב) 'אין איש אלא הקדוש ברוך הוא', כי במצוה זו יקחו להם לקיחה גדולה ועמומה, והוא **איש**, שהוא אלהינו מלכנו:**

גם הגלות מצטרף בשביל הגאולה

וְאָבְלוּ אֶת הַבְּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צְלִי אִשׁ וּמִצְוֹתַי עַל מְרִיבִים יִאֲבָלְהוּ: (יב, ח)

ומצוות על מרורים. לפי פשט הכתוב, לפי מה שראינו שאמר ה' שצריך **צלי אש** ושיהיה שלם בו, זה יגיד שדעת עליון הוא להראות צחינה הגדולה והחירות, ואין רשות אחריים עליהם. ולפי זה גם המרורים שילו ה', הוא ללמד כי כן לך אוכלי כלי לאכול עמו דבר חד, כי בזה יערב לחוד האוכל ויאכל בכל אות

נפשו. גם צזה יוכר גדול העריבות כשיקדים לפיו מרורים. גם מה שהזכיר המרות, הוא פרט אשר יכונן חיד אובל יטעם לו הצלי:
והנה שלשה השריגים יטעימו יחד, והוא רומז לשלשה דברים, האחד הוא הגלות שמררו את חייהם, השני היא הליאה תיכף ומיד שלא הספיק צלקם להחמיץ במצרים, שלישי אשר פסח ה' על צהיהם, והוא צחינת הגאולה, כי עבר ה' בצר מצרים ונתק חבל מוסרות העצות שהיו תוקפים בהם, שהוא צחינת הצורה, וכמו שפירשתי הענין במקומו (לעיל יא ה):
ישלשת הענינים יחד היו כריכין להיות, וזולת אחד אין נס בצנים האחרים, שאם לא היה הגלות לא היו משיגים אשר השיגו

מהלכו ומה שצרכו, ומה גם לפי מה שכתבנו במקומות אחרים (בראשית מו ג) כי גוי גדול עמנו שהויה ה' ממצרים הם צחינות נילוצי הקדושה, ששם היתה ושם נמצאה, וסגולת הולאתה הוא המרור אשר מררו את חייהם, והוא סוד אומרו (קהלת ח טו) **עת אשר שלט האדם צדקם לרע לו**. ואילו לא היה המהירות שהויה ה', היו חוזרים ומשתקעים צוררים ומצצורים. והוא מאמר התנא (הגש"ט) **יאלו לא הויה וכו' עדיין וכו' והיינו עבדים לפרעה וכו', דכתיב (פס' טו) ולא יכלו להתממהם**, ועיקר הגאולה היא הפסחה. נמצאת אומר כי שלשתם יחד הם העיקר, ולזה היה הלל מדקדק לכורכם יחד (פסחים קטו):

ה' קוה שפסח שני יקריבו כבר בא"י

והיה פי תבואו אל הארץ אשר יתן יי לכם פאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת: (יב, כה)

והיה כי תבואו וגו'. הנה פשט הכתוב יגיד כי מלה זו אינה אלא אחר כניסתם לארץ, אם כן למה חזר ה' מדעת זו וזוה את בני ישראל (במדבר ט ג-ה) **צאנה השנית לעשות הפסח צמועדו ככל תקותיו:**
ונראה כי גילה ה' דעת עליון בזה, כי היה בדעתו אם יזכו ישראל לא יעשו פסח שני אלא בצר כנען, אלא ללד המרחתם מעת יאלו ממצרים והם ממרים פי ה' (דברים ט ז), ואפילו צים

סוף התחילו למרות דכתיב (תהלים קו ז) **וימרו על ים צים סוף**, זה היה סיבה שארכו הימים ולא היה להם זכות לעלות תיכף ומיד, ולזה כשראה ה' שגרמו מעשיהם ולא נכסו לארץ והם עדיין צמדבר, הולך לכוות לעשות הפסח צמדבר, כי עד עתה לא נטוו אלא **כי תבואו אל הארץ**. והגם כי האדון קרא הדלות מראש (פ"פ ישעי' מא ז), אף על פי כן מחשבותיו הטובים הגיד לעמו כנזכר:

חמשה ניסים שזמנם בליל פסח

ליל שמורים הוא ליי להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה ליי שמורים לכל בני ישראל לדירתם: (יב, מב)

ליל שמורים וגו'. יכוין הכתוב לרמז חמשה נסים מופלאים שזמנם לילה זו. א, זימי אברהם, כשהכה את ארבעה מלכים (בראשית יד טו) **ויחלק עליהם לילה**. ב, זימית מצרים דכתיב (פסוק טו) **ויהי צחלי הלילה**. ג, זימי חזקיהו כשהכה גבריאל מחנה סנחריב, דכתיב (מ"ב יט לה) **ויהי צלילה ההוא**. ד, זימי מרדכי ואסתר, צלילה ההוא נדהה שנת המלך (אסתר ו א), ה, גאולה העתידה:
כנגד נס אברהם, אמר ליל שמורים הוא לה', כי

באמצעות הגם נחגלית אמתתו יתברך, כאומרם ז"ל (ב"ר מב ז) שיש מהאומות שלא היו מאמינים בנס הלכותו מאור כשדים, והאמינו בנס הכאת ארבעה מלכים. וכנגד מצרים, אמר **להוציאם מארץ מצרים**. וכנגד נס חזקיהו, אמר **הוא הלילה הידוע לנס**, כרסום בדברי נביא (מ"ב טז) **ויהי צלילה ההוא ואלא מלך וגו'.** וכנגד נס מרדכי, אמר **הזה לה'**, וכנגד גאולה העתידה, אמר **שמורים לכל בני ישראל לדורותם**, פירושו לסוף הדורות, בעגלל ובזמן קריב:

הנחת התפילין כדוגמת יציאת מצרים

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יי ממצרים: (יב, טז)

והיה לאות על ידכה וגו'. רבותינו ז"ל (מנחות לז) אמרו **ידכה יד כהה**, שהוא יד שמאל. ורכיד לדעת מדוע לא צחר ה' ביד ימין לעשות צו המלה, כי הוא המשובח, ורבותינו אמרו (סג) להיותו מכון כנגד הלכ שבצד שמאל, ודבריהם אמת. אלא שנראה לי לתת טוב טעם, כי הכתוב עמנו נתן טעם הדבר בזה שכתב **בי בחזק יד**, כי יש לך לדעת כי האדון צרוך הוא יש צמדותיו שתי צחינות, האחת תקרא יד הגדולה, והאחת תקרא יד החזקה, היד הגדולה היא לך החסד והטוב,

והיד החזקה היא הגבורה המשלמת לעושה רעה כרעתו. והנה בהולאת ישראל ממצרים נטה ה' יד החזקה והכה שונאיו עשר מכות, אשר לזה גמר אומר האדון שתהיה הנחת תפילין ככתיבת זכרון ביד כהה שלנו, שהיא דוגמת יד החזקה המוליאה אותנו ממצרים. וזה הוא שאמר הכתוב **כאן בי בחזק יד**, ונכון. והגם שמלינו שאמר צהרבה פעמים יד הגדולה, זו הסכמת מלת הרחמים למדת הדיון, אבל עיקר המשפט יד החזקה יתכנה: